

*Berättelser över minnen från
Kista Hembygdsgård*

Sammanställda av Thure Herbertsson - 2020/21

Hembygdsgården/ Jordbruksmarken

del 1

del 2

Hembygdsgården

Hembygdsföreningens ordförande, Carina Bäckström, undrade om jag var villig att skriva

om händelser och hörsägnen som jag tagit del av under de 38 år som styrelseledamot, därav 12 som ordförande. Förutom svar på Carinas ställda frågor nedtecknar jag även mina synpunkter och iakttagelser.

Som lantbrukare på Södergården, rågångsgranne till Kista, innehade jag arrendet på Kistas jordbruksmark under 25 år, 1965 – 1990. De åtgärder på jordbruksmarken som utfördes under arrendetiden finns som sista avsnitt i denna sammanställning – del 2.

Hembygdsföreningen blir ägare till Kista Gård.

Från det att Hembygdsföreningen bildades 1929 fanns önskemål om en hembygdsgård inskrivet i stadgarna. Genom ett testamentsförordnande från 12 december 1946 av Anna Charlotta Eriksson på Kista erhöll hembygdsföreningen efter hennes bortgång 1947 hela hennes kvarlåtenskap där jordbruksfastigheten Kista 1:2, 1:3 ingick. För Charlotta var testamentsförordnandet inte en självklarhet. Hennes största önskan var att gården, efter hennes frånfälle, skulle drivas vidare som familjejordbruk med ägarfamiljen boende på gården. Beslutsamheten var så stark att hon hos en mäklare hade anmält gården till försäljning. Några intresserade besökte gården men någon hugad köpare infann sig inte.

Intresse från hembygdsföreningens ordförande.

Hembygdsföreningens ordförande, rektorn på Väddö Folkhögskola Wilhelm Mattsson, var bekant med gården redan från 1920 - 30 talet. Dels genom att Titus, Charlottas son, och Mattsson var medlemmar i Väddö skytteförening där de även gemensamt satt som styrelseledamöter något år. Dels var säkert Mattsson starkt besjälad av att gården var lämplig som blivande hembygdsgård, därav intresse att följa gården på nära håll. Det kunde ju allmänt konstateras att gården inte hade framtida möjlighet till generationsväxling inom familjen.

När livet vänder.

År 1944 händer det tragiska att generationsväxlingen går i omvänd ordning, då gårdsägarna sonen Titus och dottern Viktoria avlider, med bara tre månaders mellanrum, och mor Charlotta 83 år står som arvtagare efter sina egna barn och blir åter ägare av gården. Charlotta, till en del rörelsehindrad, får möjlighet att bli boende kvar på gården, tack vare mycket god hushålls- och omvårdnadshjälp av nyligen pensionerad fru Berta Lindström, Senneby - Nor, samt delvis av min syster Maj. Hjälpt med jordbruket av tillfälliga drängar och dagsverkare.

Så småningom måste Mattsson, på bästa sätt, påverka Charlotta för att bli intresserad att överlåta gården till hembygdsföreningen: säkert en brydsam tid för ordf. Mattsson.

Som ovan nämnts hade Charlotta sina egna planer för gårdens framtid, vilka hon måste överge, då ingen hade intresse av att köpa gården. I detta läge, med det gamla förtroende hon hade för rektor Mattsson, kom hennes tveksamhet att ge vika.

Men, innan hon gav sitt medgivande att underteckna det upprättade testamentet;

lär hon ha varit mycket angelägen om att få veta; om det satt bönder med i styrelsen?

När så bevisligen var fallet, lät Charlotta underteckna testamentet den 12 december 1946, drygt några månader före hennes bortgång.

Mattssons enträgna vädjan hade därmed hörsammats.

Styrelsen bestod av fem ledamöter då hembygdsföreningen erhöll Kista: - Ordf. rektor Wilhelm Mattsson, Folkhögskolan – kassör, inspektor Wilhelm Johansson, Ortala-Bruk – lantbrukare Henning Eugenius, Senneby – urmakare Konrad Lund, Elmsta – lantbrukare Frans Jansson, Södersund.

Kistagårdens omvandling.

Hembygdsföreningen som gårdsägare.

Nu var önskemålet om att kunna bilda en hembygdsgård förverkligad. Det blev mycket stort för föreningen och mycket ansvarsfullt för styrelsen att överta den gamla Kistagården och omvandla den till hembygdsgård.

Det blev säkert många brydsamma åsikter innan man kom till beslut om hur gården borde omhändertas. Rådfrågning hos Hembygdsförbundet gav till svar; "att låta gården bevaras i sitt befintliga tillstånd så långt möjligt är".

Vad som i första hand behövde åtgärdas var säkert taken på alla byggnader samt allmänt eftersatt underhåll.

Vedboden/vagnslider, som stod vinkel mot uthuslängans västra gavel lät man riva. Kan ifrågasättas om inte vedboden borde stått kvar, var för gården en viktig förrådsbyggnad. Ladugårdens omvandling till muséum blev en mycket lyckad åtgärd.

Väderkvarnen som stod utan vingar erhöll nya. Dagens, av tryckimpregnerat virke, är från slutet av 1970-talet.

När det gällde mangårdsbyggnaden hörsammades inte Hembygdsförbundets råd. Här lät man ur mangårdsbyggnadens kök riva ut de senaste 50/60 årens boendehistoria. Skälet var att man ville visa boendet från mitten av 1800-talet. Enligt min och mångas mening förstörde man därmed mycket av den förändring av boendemiljö som hade tillkommit fram till Charlottas bortgång 1947.

Omvandling av köket.

All den fina tidsenliga modernisering som fanns i köket revs ut:

För det första: vedspisen. För det andra: byggnadens elinstallation. För det trede: en handdriven vattenpump och avloppet från diskbänk. För det fjärde: korkmattan på köksgolvet. För det femte: revs de tidsenliga tapeterna ner och de gamla nedsolkade kom åter till att pryda väggarna. Vid nedtagningen av tapeterna framkom markering

efter sparlakanssängar (väggfasta tvåvåningssängar). För det sjätte: kom den gamla kökssoffan och Charlottas "Gustavianska" säng (*från vilken Charlotta lämnade jordelivet*) att ersättas med nyttillverkade sparlakanssängar från Elmsta Snickeri, Väddö. Byggnaden fick i detta sammanhang nyinstallerad elvärme.

Varför lät man omvandla Charlottas kök?

Hembygdsförbundets råd tycks inte varit tillräckligt hörbart. I efterhand har talats om att styrelsens idé om visning av bostadsmiljöer var att de skulle återge 1700-talet, 1800-talet och 1900-talet. Bostadshuset från 1700-talet hade från den tiden en väl bevarad miljö. Mangårdsbyggnaden hade en blandning av både 18- och 1900-talsboende. Man tycks inte ha varit nöjd med blandningen i mangårdsbyggnaden? Mangårdsbyggnaden skulle därför omvandlas till 1800-talsmiljö. Den speciella 1900-tals miljön skulle visas i en iordningsställd lägenhet i ladugårdens hölada.

Kommentar. Förmildrande för beslutfattarna är att vid tiden för övertagandet av Kista var för sed att renodla boendemiljöer. Inte som senare blev vanligt att bevara bostadens hela boendehistoria.

Början på 38 år som styrelseledamot, 1971 – 2009.

Från det att jag blev invald som styrelseledamot 1971, kom jag så småningom att ifrågasätta varför köket inte stod kvar som Charlotta lämnade det. – *"Nej, för att man ville visa den boendemiljö som var tidsenlig när bostaden byggdes i mitten av 1800-talet"*.

Många av de besökare som jag förevisade, ställde ofta frågor om hur man klarade matlagning över öppen eld på den ovanligt grunda och höga spishällen? - *"Säkert blev det besvärligt, men man ville göra sken av att den ombyggda spishällen ändå skulle vara användbar för matlagning över öppen eld"*.

(Den gamla spishällen påminde säkert om den som finns i 1700-talsbyggnadens kök).

Eldstäder omslutna av järn.

Från mitten av 1800-talet började fabrikstillverkning av järnspisar och järnkaminer av bland andra Bolinder, Husqvarna och Näfvekvärn.

På de öppna spishällarna kom nu järnspisar att placeras. Installationen av spis kunde utföras på två olika sätt. Det enklaste var att sätta den på befintliga hällen med rökröret upp under storspjället. Det andra betydligt besvärligare och kostsammare var att förminska hällen på djupet och bygga upp den till lämplig spishöjd och göra en separat rökgång att anslutas till skorstenens centrala rökgång.

Antagande enligt nedan:

På Kista föredrog man att mura in spisen i den gamla spishällen.

Antar att rökgången från spisens liggande stos drogs genom muren in i sidkammaren.

I genomgången anslöts ett vinklat plåtrör som följde murväggen fram till den i kammaren

befintliga eldstaden och i dennes rökgång placerades plåtröret. Eldstaden i kammaren blev därmed inte användbar utan togs bort. (Syns markering på golvet). Kammaren blev nu uppvärmd av plåtröret längs murväggen.

Bussresa med Inga Gustafsson.

På en av de många bussresor som Inga Gustafsson anordnade runt om i Sverige, gjorde vi på väg till förläggningen i Östersund ett studiebesök på Kämpens hembygdsgård i Bollnäs.

Besöket gjorde mig helt införstådd med hur boendehistoria skall omhändertas. Här hade hembygdsföreningen på 1960-talet fått överta en gammal bondgård. Den boendemiljö som fanns i bostaden lät man stå som den befanns vid mottagandet.

Här stod det gamla kvar samtidigt som det nya och moderna hade kommit till användning, såsom kylskåp och vattentoalett.

Efter besöket på hembygdsgården blev jag fast besluten att arbeta för att vårt Kistas boendehistoria måste återställas som det såg ut då Hembygdsföreningen blev ägare av gården.

Åter visning av Charlottas Kök.

Från början 1980-talet hade vi i styrelsen, till och från, talat om att återställa köket. Efter vad jag hade erfarit, enligt ovan, var alla i styrelsen överens om att fullfölja åtgärden och i möjligaste mån återställa köket som det befanns när Charlotta överlämnade gården till hembygdsföreningen.

Läsaren får anledning att känna sig förundrad; för hur kan det vara möjligt att återställa köket? Vi hade ju sett möjligheterna, annars hade vi inte tänkt det så. Det väsentligaste som skulle återställas var vedspisen. *Vi visste att den som fanns i ladugårdsbyggnadens iordningsställda jugendlägenhet var den som tillhört mangårdsbyggnaden.*

Med hjälp av murare Hartvig Holgersson kom spisen att bli återställd på sin gamla plats. *Den gamla elinstallationen som hade monterats ner ersattes av nya ledningar och tidsenlig armatur av Väddö Elektriska, Sture Jansson. Diskbänken med zinkplåt och tillhörande handpump och slasktratt som hade jämnats med golvet, blev lite besvärligare att återställa.* – Vid detta tillfälle var Sture Götesson och Olof Andersson anlitade för underhållsarbete på gårdens byggnader. Då de fick höra om problemet i köket, lät Olof berätta att han hade en gammal zinkbänk stående på logen, - *blir den passande så skänker jag den.* Vid påseende var den passande i både storlek och utförande. Till diskbänken hörande handpump och slasktratt skänktes av Åke Gunnarssons Rör samt installerades av Gösta Pettersson, Brevik. (Kistafolket hade låtit installera vatten och avlopp 1937). De otidsenliga sparlakansängarna monterades ner. Charlottas Gustavianska säng och kökssoffan kom åter till heders på sina gamla platser. Väggarna täcktes av tidsenliga tapeter. Nog hade det varit på plats att ett mindre parti av de gamla tapeterna inte hade övertäckts utan lämnats synliga! Återställning av korkmatta i köket

fullföljdes inte.

Kan vi idag tänka oss köket i Kistas mangårdsbyggnad stå utan tidsenlig järnspis, diskbänk med handpump och avlopp samt tidsenlig elbelysning?

Kommentar: Den senaste omvandlingen av köket – den tredje – då man delvis låtit ändra den tidsenliga inredning som hade blivit återställd som den såg ut då Charlotta överlämnade gården till Väddö Hembygdsförening?

Inbrott och Stölder.

Alla var i god tro; ” från en hembygdsgård stjal man inte”!

Av alla stölder, mestadels under 1970-talet, minns jag särskilt två från mangårdsbyggnaden. Den stora kopparstölden och vid senare tillfälle stöld av taffeln i salen. Från köket i 1700-talsbyggnaden stals vid tidigare stöld urverket från det befintliga golvuret från 1700-talet samt mycket gammalt porslin.

Det fanns otroligt mycket husgeråd av koppar samlade i köket, både på, över och framför spishällen. Den stora kopparstölden hände en snörik vinter i början av 1970-talet. Stölden upptäcktes av Carl Torstensson, Södersund, som på skidor passerade gårdstunet och upptäckte att dörrarna till mangårdsbyggnaden stod öppna. Torstensson skidade hem till oss och budade vad han hade iakttagit på Kista. Jag kallade på v.ordf. Karl-Gustav Gustavsson. Efter hans ankomst skidade vi till Kista för att se vad som hänt. Vid framkomsten fann vi att all koppar och en del porslin var stulet. När stölden hade utförts kunde ej fastställas då spåren mestadels var översnöade. Tjuvarna hade tagit sig in i köket genom ett fönster. Väl inne försåg de sig med en stor spånkorg samt mindre korgar och fyllde dessa med föremål. De tog sig sedan ut genom den inifrån öppningsbara pardörren och släpade sedan korgarna på snön fram till landsvägen där förmodligen en bil stod parkerad. Den besvärliga snömängden mötte inga hinder för att tjuvarna kunde utföra den största kopparstölden som drabbat Kista.

Vår ordf. Bengt A. Bengtsson var mån om Kista. För försäkringspengar köptes nya föremål, som gömdes undan på trappen upp till vinden. De placerades i köket under visningstid. Men tjuvarna kom även att hämta det undangömda. För försäkringspengar gjorde ordf. ytterligare nyköp. För att säkrare få behålla föremålen kom vi i styrelsen att dela på föremålen för förvaring hemma hos var och en. Vid speciella visningstillfällen togs de åter till Kista. Detta pågick några år. Senare placerades föremålen i arkivet där de mestadels blev stående. Utställda till visning förekom vid enstaka tillfällen.

Litet kåseri över stölden av Taffeln.

Taffeln (piano) som stals på Kista hade tillhört Kistafolket. Stölden utfördes en natt mellan söndag och måndag under juli månad i mitten av 1970-talet. På söndagen hade IOGT-NTO-föreningen haft sin sedvanliga sommarfest med god anslutning. Hembygdsföreningen stod för visning av museet och bostadshuset. Dagen efter besökte jag Kista i något ärende och fann då att pardörren till

mangårdsbyggnaden stå halvt öppna, då förstod jag att allt inte var i sin ordning. Jag telefonerade omedelbart till ordf. Bengt A. Bengtsson och v. ordf. Karl-Gustav Gustavsson om vad som hade hänt på Kista. Efter att de kommit gick vi in i byggnaden. När vi så gör en snabb besiktning genom salen, sidkammaren och köket finner vi inget stulet bara att trasmattorna på golvet i salen var i oordning. När så ordf. går en andra vända, K.G. och jag hade stannat upp i köket för kontroll, får vi från salen höra höga rop, näst intill vrål: **Dom har tagit taffeln>>>>>>> Dom har tagit taffeln>>>>>>> Dom har tagit >>** Ordf. som vid den här tiden hade bestämt sig för att sluta röka och utmanade rökdjävulen genom att i kavajens bröstficka bära med sig ett öppnat cigarettpaket, som han, när röksuget gjorde sig påmint, tog upp ur bröstfickan och förklarade: **"Nej Du Din lilla djävul mig lurar Du inte"** varefter han åter placerade det öppnade cigarettpaketet i bröstfickan.

Upptäckten av att taffeln var stulen blev något av en chock för ordf. Så rökdjävulen tog tillfället i akt och övertog kommandot vilket den även fortsättningsvis kom att göra. Stölden av taffeln gjordes möjlig genom att tjuvarna tog sig in genom ett köksfönster för att sedan inifrån lyckas öppna de inåtgående pardörrarna. Pardörrarna blev öppningsbara genom att frilägga de utanpåliggande låsreglarna, vilket gjorde det möjligt att bära ut taffeln. Därmed kunde tjuvarna avsluta ett för dem lyckat uppdrag och en stor förlust för Kista.

(Efter detta monterades låsreglarna dolda).

För att framöver värja oss från inbrott beslöts att installera en larmanläggning.

Taffel i gåva.

Av försäkringspengarna för taffeln inköpte ordf. en gammal spinett som kom att fylla den plats där taffeln hade stått. (Ordf. fann ej någon taffel till salu).

Ett antal år efter stölden blev Karl-Gustav tipsad om en taffel i Grisslehamn. Det visade sig att den tillhörde familjen Eggert Naclér som hade för avsikt att sälja densamma. När de fick höra vad som hänt på Kista tillät sig familjen att, utan kostnad, överlåta sin ägandes taffel på Väddö Hembygdsförening.

Den spinett som hade tagit plats efter taffeln, blev nu flyttad till kammaren i "jugendlägenheten" i lagårdsbyggnaden.

Taffeln från familjen Naclér pryder alltjämt sin plats i mangårdsbyggnaden.

Ännu en stöld.

Sedan larmet var installerat förekom ännu ett inbrott. Innan tjuvarna tog sig in i mangårdsbyggnaden hade de monterat ner larmanordningen, som satt högst upp på vasstaket på uthuslängan, och grävt ner den i marken nedanför. Föremålen som då stals kom att återföras. De återfanns nere på Björkö där en bärplockare blev nyfiken på en ovanlig rishög, som visade sig innehålla en tjuvgömma. Vid kontroll framkom att

föremålen i tjuvgömman kom från Kista. Det som stals vid detta tillfälle var ett av få gånger som föremål återfunnits från utförda stölder.

Gårdsmiljö och omgivning.

Tillkomst av klockstapel.

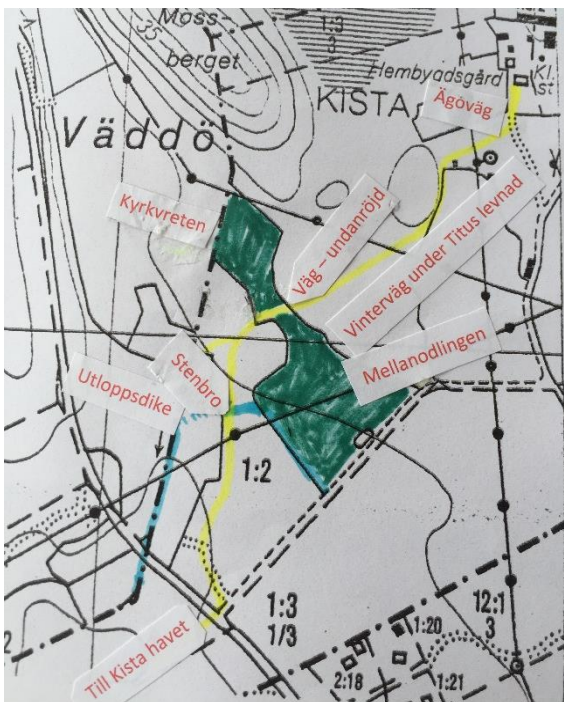
Någon gång i mitten av 1950-talet uppfördes en klockstapel på Kista. Den kom att placeras i hagen 20 till 25 meter innan flaggstången.

Här har tidigare stått en mangårdsbyggnad från tiden då Kista bestod av två hemman. Klockstapeln byggdes i samma utförande som den i Skebo Bruk fast i mindre storlek. Virket skänktes av byggmästare John Mattsson Ortala Bruk. Klockan till stapeln hade ordf. W. Mattsson sedan tidigare erhållit från en gård i Massum. Han fann den där stående upp och nervänd och nyttjad som blomsterurna.

Klockan hade mycket dålig klang, men lät ändå kalla till samling vid friluftsgudstjänst och andra sammankomster. Klockstapelns vara eller icke vara på Kista, var mycket ifrågasatt då den inte hade någon anknytning till gården eller Vaddöbygden.

I början på 1980-talet visade sig att den var i stort behov av kostbar renovering. Då sådan ej ansågs berättigad togs beslut om rivning. Klockan finns bevarad i ladugården.

Ägovägen till Kistahavet. (Väg inom gården). – Se kartskissen.

Vägen är delvis fortfarande möjlig att följa. Vi utgår från gården förbi smedjan, fortsätter längs ett bergsparti. Viken därefter åt höger in i skogsskiftet, efter ca 150 meter möter vi odlad mark. I halsen mellan odlade marker fanns en befintlig väg. Denna väg låg kvar till mitten av 1970-talet då den röjdes upp. Vägen sträcker sig vidare ca 100 meter genom skogsmark fram till en gammal stenbro som är lagd över utloppsdiket från ovan liggande odlingar. Vidare fortsätter vägen genom skogen fram till Kistahavet. Vägen var säkert i bruk långt före Björkövägens tillkomst. Med stor sannolikhet användes denna väg som vinterväg under Titus levnad och i

generationer före honom.

Kommentar över namnet Kistahavet:

Kistahavet, har även benämnts som Mörtsjön och tillhör byarna Kista, Elmsta och Västernäs. Före kanalens byggnad, i början på 1820 / 30 - talet, gick den gamla

sjöfartsleden genom Kista havet.

*”Vid laga skiftes markfördelningar blev Kista ej tilldelad mark med gräns mot **Ålandshav**. Däremot blev de byar som låg i rågång med Kista tilldelade mark mot Ålandshav såsom, Senneby Södersund och Västernäs”.*

Jag tror: Att Kistafolket var så stolta över sin lilla sjö att de tog den som sitt eget hav – Kista hav. Myt eller sanning?

Vägen förbi Kista.

Vägen förbi Kista, med infart från Senneby och mot Västernäs, är en mycket gammal kulturväg. Vägen leder fram till stranden av Balzaren, en av de fyra insjöar som ingick i den gamla segelleden före tillkomsten av Väddö kanal. Insjön Balzaren hade säkert lastageplats för vikingatidens sjöfarare.

Antar att nuvarande genomfartsväg har tillkommit i samband med Björkövägens tillkomst.

Den gamla genomfartsvägen förbi Kista, är alltså en länk mellan Senneby och Kistas gamla kulturbygder, där vårdnaden av hela genomfartsvägen tillhör det kollektiva kulturarv som vi alla känner ansvar för och där det tyngsta åvilar hembygdsföreningen.

Rivning av vedbod. Vid tiden då föreningen, 1947, mottog gården fanns en byggnation vinkelställd mot västra gaveln av den långa uthuslängan; nyttjades som vedbod och vagnslider. Denna byggnation revs, som bland en av föreningens första åtgärder som ägare av Kista.

Bilden från 1946 – då Charlotta höll auktion på yttre lösöre.

Troligen auktionsförrättare, landsfiskal Lundin, Elmsta sittande på stolen.

På bildens vänstra sida syns den då befintliga byggnationen.

Ladugården byggdes om till museum i början av 1950-talet. Takstolarna ersattes med nya och det gamla teglet mot nytt en-kupigt. Invändigt ersattes bärande bjälkar, bärlinor och skullgolv med nytt virke. Takhöjden i ladugården blev något förhöjt.

Att iakttas: De två bärlinorna längs hela ladugården, drygt 11 meter lång, är hämtade ur Kistas egen skog och sågade ur en och samma stock vid Elmsta Ångsåg på Rumpudden.

I övrigt uppsågs det egna virkesbehovet vid Ortala-Bruks sågverk, men för sågning av ovan nämnda stock var deras anläggning för kort.

Kista hade otroligt mycket fin gammal timmerskog när hembygdsföreningen erhö

gården. Så kostnader för underhåll och ombyggnader betalades av inkomst från skogen. I ladugårdens norra del i den s.k. höladan inrättades den befintliga jugendlägenheten. Foderladan var ett öppet utrymme från jordgolv till yttertak.

Flyttning av hus.

Det fristående stordasset – som står intill västra gaveln av uthuslängan - stod från början som dass och förrådsbod till "torpstugan". I början av 1950-talet flyttades det till mitten av den intilliggande hagen samt byggdes om till stortoalett åt nödiga besökare. Senare, i början på 1980-talet, flyttades dasset till lämpligare plats där det står i dag.

Nya ladan från 1993.

Länsantikvarie Alf Nordström gav oss sitt godkännande.

Tillkomsten av nya ladan var ett gammalt önskemål. Vi ville bygga utrymme för att ge plats åt maskiner och redskap från hästepokens sista decennier, samt utrymme för olika inomhussammankomster. Fyllnadsmassor (grus) till det lutande markplanet för ladans placering hämtades från Kistas egen grustäkt belägen intill rågången till Senneby ca 250 meter öster om gravfältet. – Vid hämtning av fyllningen var lastbilen stående på Sennebys ägor. Fyllningen kördes sedan på tjälad mark över Kista Rösgärde fram till ladans byggarbetsplats. Avvägning och plintsättning utfördes av byggmästare Sten Pettersson, Hammarby.

Byggandet av ladan utfördes sedan av byggmästare Sture Götesson, Älmsta med byggnadsarbetare Olof Andersson, Stabby, som medhjälpare. Dessutom utfördes många timmars frivilligt arbete av några medlemmar.

Allt grovvirke till syll, stolpar och hammarband hämtades ur egen skog medan panel och regler köptes från Väddö Byggtjänst, Rumpudden Älmsta. Takstolarna levererades av Arlanda snickeri och placerades på plats med lastbilskran av Bengt Lundins åkeri, Senneby. På takets främre halva ligger gammalt trekupigt tegel från undertecknad, samt på den bakre takhalvan gammalt tvåkupigt från Leif Jansson, Husinge.

De två kalkstensplattor, röda och trekantiga, som ligger framför lilla dörren till ladan är komna ur jorden, under plöjning av Storgärdet på Kista under 1970-talet; den övre halvan först och den undre halvan året därpå. (Plöjaren var undertecknad).

Trädgården. På mangårdstomtens sydöstra hörn syns lämningar efter odlad mark, ett s.k. trädgårdsland eller hushållstäppa. På det gamla självhushållets tid hade hushållstämpan en given plats på alla gårdar.

Vårdträd.

1. På Hembygdsgården blev sekelskiftet 1900/2000 markerat med att plantera ett vårdträd. Vårdträdet, en **Oxel**, planterades några meter in i hagen, strax söder om ladugården.

2. Några år senare erhöll hembygdsföreningen ännu ett vårdträd. Denna gång från IOGT-NTO-föreningen. Vid överlämnandet på årsmötet 2005 framhöll Inga Gustafsson att trädet, en **Kastanj**, skall stå som symbol för visad tacksamhet över vår förenings tillgång att under minst ett 25-tal av år, haft möjlighet att gratis fått anordna sommarfester på Hembygdsgården. Tillsammans med årsmötesdeltagarna planterades sedan **Kastanjen** i hagen, enligt ovan, ca trettio meter längre söder ut.

3. Sveriges Riksträd – **Ornäsbjörk** - står planterad på stora parkeringens västra sida ca tio meter nordost från gaveln på uthuslängan. Ornäsbjörken erhöll undertecknad på årsmötet 2009 inför avtackning efter 38 år som styrelseledamot. Vid avtackningen framhöll kassör Lennart Björklund att björken skulle planteras på hembygdsgårdens mark som symbol för *mina vårdande insatser på hembygdsgården*.

Naturstigen.

Naturstigen som utgår från hembygdsgården är ca 1 kilometer lång. Längs stigen bjuds på många fina naturupplevelser, bland annat bestigning av det ca 50 meter höga Mossberget med utsikt över kulturlandskapet och vid klar sikt en skymt av Åland. Stigen anlades 1993 av undertecknad och Kjell Andersson.

Kullen framför västra stallet och foderstallet tillkom i början av 1980-talet som plats för underhållning vid festliga sammankomster.

”Torpet” kallas den lilla stuga som står intill rågången mot Senneby. Den gamla stugan är en så kallad ”backstuga” som har ägts av någon enskild person men med tomtmark som tillhört gården.

I samband med torpstugans uthyrning gjordes en överenskommelse med hyresgästen att stugan skulle upplåtas för visning för intresserade, särskilt vid allmän visning av gården.

”Torpets” förrådsbod är hämtad från Grisslehamns dansbanepark där den i många år hade stått som entré-bod. Bodan hade tidigare tillhört en fiskare på Rotholma.

Utedass till torpet.

Början på 1990-talet erhöll torpet ånyo ett utedass, dasset hämtades från kapten Mattssons gamla bondgård i Älmsta. (Denna gårds alla uthusbyggnader skulle rivras eller bortforslas för att ge plats åt det påbörjade bostadsbyggandet längs Mellanvägen).

Grindar på Kista. Om det finns kvar några svarta brädgrindar med klinkstängning är själva klinkan från Titus dagar. Två äldre grindar av rundvirke (s.k. ledd) är tillverkade av mig, enligt bilden från infarten till gravfältet.

Permanent stängsel och grindar tillhör hembydsgården och underhålls av föreningen.

Spöken på Kista.

Från mitt boende, som rågångsgranne med Kista, talades det aldrig om att det spökade på Kista. Men det har ändå varit litet speciellt med den gamla gården. Det förekom att folk talade om en viss olust att passera Kista. När den nu står som hembydsgård och många gör spontana besök, en del kommer ensamma andra i små grupper. Under besöket upplever en del en obehaglig känsla, en känsla av att vara iakttagna.

Själv har jag varit med om endast en upplevelse som spökeri på Kista:

Det var en höstkväll under 1990-talet. Vi satt på ett styrelsesammanträde i mangårdsbyggnadens kök. Det hade blivit ganska sen kväll, vårt sammanträde var på väg att avslutas - då plötsligt alla hajar till - vi hör ljud av fotsteg som att någon tar sig upp för vindstrappan, fotstegen fortsätter in i Titus gamla rum där de plötsligt tystnar.

Då säger någon *"nu är dags vi går hem, vi bör inte störa längre"*. Vi samlade ihop våra papper och något skärrade tog vi oss ut. Vi var för fega för att följa efter och se var det var.

Jag tror att olika "spökerier" har ofta goda avsikter, gården beskyddas av goda väsen. I den gamla folktron benämndes det som "gårdstomt", som värnar om gårdens väl och ve. Genom att hembydsgården står obebodd tycks tomtarnas verksamhet vara extra livliga.

Omläggning av vastaket. På den ca 50 meter långa uthuslängan påbörjades ny läggning av vass 1999. Mycket av vassen skar vi själva vid olika tillfällen på Sidfjärden och Gåsvikssjön. Den vass vi köpte kom från Roslagsbro. Större delen av vasslägget utfördes av byggmästare Sture Götesson och byggnadsarbetare Olof Andersson. Resterande vassläggning slutfördes 2018 av Arne Johansson och medhjälpare.

Förutom att Sture och Olof var anlitade som vassläggare och uppbyggnad av den nya ladan var de något av hembydsgårdens gårdssnickare under 1980/90 och 2010-talet. Deras sakkunskap och känsla för gamla byggnationer gjorde att de blev allmänt anlitade.

Bilden visar fr. v. Olof Andersson och Sture Götesson.

Sture och Olof utförde även arbeten enligt nedan:

Mangårdsbyggnaden – utbyte av nedre delen av ytterpanelen på östra gaveln.

Källaren i hagen intill mangårdstomten – renovering av tak och dörrar. Mycket arbete med att gräva ut ca 14 kubikmeter fast bomaterial efter åratals tillhåll av grävlingar.

Gammelstugan – utbyte av nedre delen av panelen på framsidan, utbyte av hela panelen på norra gaveln samt utbyte av det högt belägna fönstret.

Salt- och verktygsboden – utbyte av panelen på norra gaveln.

Torpstugan – utbyte av ytterpanelen på norra långsidan.

Torpstugans förrådsbod – nedtagningen i Grisslehamn och uppbyggnaden på Kista.

Väderkvarnen – utbyte av ytterpanelen på södra väggen.

Källaren till Torpet – renovering av tak och dörrar. Ingången var raserad och blockerad av sten men utan valvsten. Sture fann en ny efter sökande bland Kistas odlingsrösen.

Västra stallet - nytt innertak på förvandling.

Västra foder stallet - det starkt lutande golvet bröts upp, de gamla golvbjälkarna ersattes med nya, den gamla planken lades tillbaka i den ordning som den hade brutets upp.

Efter golvomläggningen blev där plats för snickarboden som flyttades från Östra stallet.

Smedian – Murknat timmer ersattes med nytt.

Körvandringen – utbyte av bjälkarna som sammanbinder körvandringen med tröskladans timmervägg - bjälkarna täcktes även med plåt.

Uthuslängan – förstärkning av ett antal takstolar samt åtgärdade den västra gavelns lutning. Gaveln uppriktades med en långarmad grävmaskin varefter den förankrades i sidväggarna med två vajrar.

Brunnsvängel (brunnsknekt) är en hävstångsanordning med vilken man hämtar upp vatten ur en brunn. Sedan gammalt har en sådan funnits vid brunnen nere på ängen. Här fanns även ordnat för tvätt av smutsig byk (kläder) samt för vattning av gårdens hästar. Någon gång under 1990-talet kom en sådan åter på plats med sakkunnig hjälp av Gösta Pettersson, Brevik. Brunnsknekten kom även till användning vid vattning av arrendatorns

betesdjur.

Från gårdstunet gav den ett trevligt blickfång ner mot ängen.

Sommarfester.

Hembygdsföreningens midsommarfest.

Hembygdsföreningen ha sedan den bildades 1929 varje år anordnat midsommarfester. Från början som ägare av Vikingalunden i Hammarby då tillsammans med Idrottsföreningen. Efter det föreningen 1938 blev ägare av Krogarhagen i Gamla Grisslehamn firades där midsommar fram till 1947.

Efter det föreningen blivit ägare av Kista Gård har föreningen, sedan dess, anordnat midsommarfirande på hembygdsgården varje år, med 1500 till 2000 besökare.

(Undantag sommaren - 20/21, med anledning för smittspridning av det farliga coronaviruset).

Främst på bilden från vänster: Ordf. Arne Ekström – jag i randig tröja framför Dan Johansson.

IOGT-NTO:s sommarfest.

IOGT-NTO-föreningen, under ledning av Inga Gustafsson, anordnade varje år i juli månad från 1952 till slutet av 1980-talet.

Från början som spelmansträffar blev senare till välbesökta familjefester. Med scenframträdanden från en traktorkärra. Kärran lövbekläddes och täcktes med presenning som skydd mot sol och regn. Sommarfesterna på Kista var mycket

populära familjefester med många traditionella aktiviteter under ledning av Inga Gustafsson, där dansen kring midsommarstången hörde till mångas familjetradition. Dessutom : scenuppträdande – musikunderhållning - åktur med lövad skrinna – fiskdamm – ponnyridning – pilkastning – säcklöpning – kaffeservering och visning av gården. Av de många artister som uppträdde på sommarfesterna kan bl. a. nämnas: Harry Brandelius med Inga-Lill Rosvall - Bertil Bo med Ebbe Jurlarbo - Roland von Malmberg - Margareta Kjellberg – Grodan Boll Tomas Funck - Göingeflickorna - Kaffe Petter – Jokkmocks Jokke - Lilly Berglund med Göte Wilhelmsson - Thory Bernhards – "Snoddas" Gösta Nordgren (1970) – Per-Filip och Mia Marianne - Gunde Johansson - Ricki Löw med Uno Steen - Anders Fugelstad - Carl Anton - Susanne Andersson - Inger Sandin Evert Franzèn -- samt dessutom uppträdande av många lokala förmågor bl.a. Ello Lino Olle Grönlund - Mosse Fridolf - Anders Lund - Musikunderhållning av "Hopplöckargänget" med bl.a. Åke Gustafsson – Carl Botvidsson – Erling Holmström - Doris Hansson - Iris Joelsson och många fler.

("Snoddas" gästade Kista även 1951 då arrangerat av Vaddö Husmodersförening. Festligheterna för övrigt hölls i Vikingalunden men på grund av det stora publikintresset av "Snoddas" förlades hans framträdande till Kistas rymliga gårdsplan).

Kvitterkvällar – allsång – i Gamla Grisslehamn.

Under ett 25-tal år, från slutet av 1900-talet till början av 2000-talet, inbjöds allmänheten varje torsdagskväll under juli månad, till kvitterkvällar – allsång – på Krogarhagen i Gamla Grisslehamn. Dessa anordnades gemensamt av IOGT- NTO och hembygdskommittén under ledning av Inga Gustafsson.

Kvitterkvällarna hade som tema "Alla roar Alla" vilket betydde att programmet växlade med allsång och scenframträdanden, även från publiken. Sammankomsterna var mycket populära, de besöktes varje afton av drygt hundralet sångare.

Kvitterkvällarna avslutades på hembygdsgården första veckan i augusti, med efterföljande logdans.

Friluftsgudstjänst.

Anordnande av friluftsgudstjänst förekom under 1950 och 1960-talet under ledning av missionspastor Henning Eugenius. Henning var lantbrukare på Norrgården i Senneby. Var styrelseledamot i hembygdsföreningen då föreningen erhöll Kista, dessutom som dess ordförande mellan 1960 / 69. Under tiden som styrelseledamot i hembygdsföreningen och tillika kyrkvärd, kom undertecknad i början av 1990-talet att föreslå, om att anordna

friluftsgudstjänst på Kista hembygdsgård. Hans Losell, som sedan något år var församlingens kyrkoherde fann friluftsgudstjänst på Kista mycket intressant. Besökarantalet var ifrån början mycket gott och är det alltjämt. Föreningen har som tradition att bjuda på kyrkkaffe.

Bilden: Komminister Lars Levin håller gudstjänst.

Organist Melker Stendahl spelar på en gammal skolorgel som finns på Kista.

Spelmansstämma.

Spelmansstämma har hållits sedan 1980-talet. Anordnades av Väddö Musiksällskap under ledning av Birger Björnerstedt. Birger satt även som styrelseledamot i

Hembygdsföreningen och var upphovsman till beslut om spelmansstämma. Stämman fick namnet "Gåsvikarstämman" till minne av den under mitten av 1800-talet kände spelmannen Anders Andersson från Gåsvik. Numera kallas stämman för Kista spelmanstämma.

Minnesplakett

Till minne

Kistagården blev Hembygdsgård

Charlotta Eriksson född 1861

testamenterade sin gamla släktgård till

Hembygdsföreningen 1947

Med tacksamhet

Väddö Hembygds och fornminnesförening

*(Minnesplaketten från slutet av 1990 talet.
Graven tio meter från kyrkans södra gavel)*

Slutord

Denna min sammanställning

med berättelser över minnen från Kista Hembygdsgård blev ett mycket intressant uppdrag. Under hela min mandattid hade jag och övriga i styrelsen ett stort intresse för Hembygdsgårdens förvaltning och skötsel vilket jag hoppas har framgått av sammanställningen.

Nedtecknandet skall ses som ett tidsdokument, som ger nuvarande - och kommande generationer mer kännedom om Hembygdsgårdens tillkomst, Kistagårdens omvandling och andra händelser av intresse.

Senneby augusti 2021.

Thure Herbertsson

Undertecknad i tankar över Kistagårdens öde.

(Se del 2 – Jordbruksmarken)

Del 2 - Jordbruksmarken

Under min 25 - åriga arrendetid av Kistas jordbruksmark kom den att genomgå stora diknings- och arronderingsåtgärder. Jordbrukets rationalisering ställde krav på större odlingskiften med bra bärighet. Intresset för att vidta dessa förbättringsåtgärder var ömsesidigt från jordägaren hembygdsföreningen som från arrendatorn, undertecknad. De mesta och största dikningsåtgärderna utfördes under 1970-talet då B. A. Bengtsson satt som hembygdsföreningens ordförande, 1971 – 1979. (Satt som styrelseledamot från 1952). Bengtsson var utbildad agronom och av Hushållningssällskapet förordnad förrättningsman för avdikningsplaner. Samt innehaft mångårig lärartjänst på Väddö Folkhögskola. För Kista hembygdsgård var Bengtsson djup engagerad, såväl för gårdsbevarande åtgärder som för jordbruksmark och skogsvård som för dikning och stängsel. Av sammanställningen, enligt nedan, framgår att det blev stora och betydelsefulla arbeten utförda, vilka åstadkom igenläggning av ca. 750 meter öppna diken och ca. 1350 meter dräneringsdiken.

Bilden till höger:

Ordf. Bengt Albert Bengtsson (t.v.) i färd med att hjälpa div. arb. Eskil Sjögren med att rikta stängselstolpar längs utloppsdiket från Mosshagen.

Min farbror Carl Gustafsson, pensionerad bagarmästare från Lännersta, hjälper till med rörläggning före igenfyllning av ett öppet dike på Storgärdet, medan jag, med flukten kontrollerar att rören läggs på rätta djupet.

Arrendatorer på Kista.

”Efter ägarnas, syskonen Titus och Viktorias bortgång 1944, förvaltades gården av modern Charlotta 83 år, under åren 1944 / 45”.

Från 1946 utarrenderades gården till hälftenbruk mellan Gustav och Ingrid Mattsson och Åke och Ingeborg Andersson från Senneby. Gränsen för hälftenbruket följde genomfartsvägen. Efter ca tio år som hälftenbruk övertog Åke och Ingeborg hela brukningsarealen, som de innehade fram till och med 1964.

Från 1965 övertog Thure och Sonja Herbertsson, Senneby, arrendet, som de innehade till och med 1990.

Från och med 1991 innehades arrendet av Hilariusgården Senneby som brukades av Lennart och Monica Reinsson, Senneby.

Efter ett antal år övertogs arrendet av sonen Fredrik Reinsson Senneby.

Idag innehas arrendet av Hilariusgårdens Handelsbolag Senneby, gården brukas i bolag av Fredrik Reinsson och Emma Igelström Senneby.

Mjölproduktion var gemensam för alla arrendatorer.

Kistas jordbruksmark brukas efter ekologiska principer som det har gjorts i över 60 år.

DOKUMENTATION över utförda dikningar på Kista Hembygdsgård under 1960 -70 o 80 tal, samt anvisning om återkommande rensningar.

- nr 1. Landsvägsodlingen: Areal 0,96 ha. (Hänvisar till bifogad karta) **OBS**
 a - Vägtrumman under Björkövägen. Rensas vid in och utlopp.
 b - Gammal cementrörledning, (event. stendike) börjar intill en gammal stenbro. (Från äldre tid var säkert avloppsdiket öppet.)
 Rensas vid -in och utlopp - vita plaströr.
- nr 2. Mellanodlingen: Areal 2,51 ha.
 a - Igenlagt öppet dike, med ca 130 m lantbruksrör. Rörledningen börjar med dagvattenbrunn c, slutar vid a - vitt plaströr.
 Rensas vid utloppet. Utfört slutet av -60 talet. (HE o TH)
 b - Dränering med plastslang, ca 40 m.
 Rensas vid utloppet - vitt plaströr. Utfört på -70 talet. (TH)
 d - Gammal utfarts- och ägoväg i äldre tid. Vägen utgjorde gräns mellan två skiften; främre Mellanodlingen och borte Kyrkvreten. (Se kartan)
 Vägen undanröjdes i mitten av -70 tal. (TH)
 e - Öppnat kantdike 1972. Vattnet gick förut ut på odlingen intill åkerholmen där ett gammalt stendike s ej var i tillräcklig funktion. (AB o TH)
- nr 3. Riegärde: Areal 2,65 ha.
 a - Igenlagt öppet dike med cementrör, ca 145 m som börjar med stensil vid d. Rensas vid utlopp a - vitt p-rör. Utf. i slutet av -60 tal. (HE o TH).
 b - Dränering med plastslang ca 50 m. Rensas vid utloppet - vitt plaströr.
 Utfört mitten av -70 talet. (AB o TH)
 c - Dagvatten - och kopplingsbrunn för avrinning från täckdiknings-systemet enligt bifogad täckdikningsplan nr 3 - Riegädet 1974.
 Avrinningen fortsätter i plaströr ner på Mosshagen nr 4.
 Dräneringen omfattar ca 700 m plastslang.
 Utfört mitten av -70 talet. (AB o TH)
- nr 3a Del av Riegärde: Areal ca 0,5 ha. Togs ur bruk i början av -50 tal.
- nr 4. Mosshagen + hagarna = betesmark: Areal 3,16 ha.
 a - Igenlagt öppet dike med lantbruksrör, ca 100 m. Avrinningen från Riegädet samt dräneringen 1,2 och 3 - ca 80 m plastslang - är inkopplad på denna ledning. Rensas vid utloppet även så brotrumman - vitt plaströr.
 Utfört mitten av -70 talet. (AB o TH) (Dräneringsplan b ej utförd)
 (I öppna avloppsdiket finns en gammal stenbro s - kulturminne, samt två rörbroar, c från början -70 tal. och d från hösten 2006.) (TH)
 Se bifogad täckdikningsplan; Mosshagen 1974 nr 4.
- nr 5. Ladugårdsgärde: Areal 2,04 ha.
 a - Vägtrumman omlagd i slutet av -60 tal. - 12" vägrör. (HE o TH)
 b - Avrinning från Mosshagen i f.d. öppet dike, rörlagt med 9" lantbruksrör - ca 70 m. Utfört i mitten av -70 tal. (AB o TH)
 Rörledningen är kopplad från 24" dagvattenbrunn intill vägtrumman.
 (Stendiket från Storgärdet är inkopplat i denna rörledning)
 Rensning vid utloppet c - vitt plaströr.
 d - F.d. öppet dike, igenlagt med tegelrör i slutet av -60 tal. ca 55 m. (HE o TH)
 (I öppna avloppsdiket finns två stenbroar - s som utgör kulturminnen)
- nr 6. Storgärde: Areal 4,98 ha.
 A - Igenlagt öppet dike med lantbruksrör mellan a och b = dagvattenbrunn.
 Igenlagt öppet dike med lantbruksrör mellan b och c = dagvattenbrunn.
 Igenlagda diken ca 185 m. Utfört mitten av -70 tal (AB o TH)
 Dränering med plastslang - ca 30 m. mellan d och a. (Utfört dito)
 Dränering med lantbruksrör - ca 125 m - mellan c, e och f.
 Rensning vid utloppet f - vitt plaströr. Utfört slutet av -60 tal. (HE o TH)
 fortsättn. blad nr 2.

nr 6. Storgårde: fortsättning.

(Mellan dagvattenbrunnen b och till markeringen s på Ladugårdsgårde har befunnits ett öppet dike, som under 1930 talet fylldes igen till stendike)

- B - Dränering av åker och skogsmark; genom att fördjupa avloppsdiket med läggning av 9" lantbruksrör - 125 m. (ersätter gammal pålning)
Rören är täckta med 20 cm jord som gör det möjligt för överflödet att rinna ovanpå rören i den s k flodfåran.
Rensning utföres vid kopplingsbrunnens inlopp a samt ledningens och stenbrotrummans utlopp b. Utfört i början av -80 tal. (AB o TH)
Se bifogad beskrivning - avloppsdike Kista 1978.

nr 7. Rösgårde: (även benämnt Östergårde) Areal 5,54 ha.

- a - F d. öppet dike igenlagt med lantbruksrör - ca 65 m. - i slutet av -60 tal.
Rensas vid utloppet. (Öppna diket utgjorde gräns mellan Rösgårde och dåvarande Kullgårde.) (HE o TH)
b - Dräneringsslang - ca 125 m. utfört i början av -70 tal.
Rensas vid utloppet - vitt plaströr. (HE o TH)
c - (Stenlagt dräneringsdike från äldre tid)
d - Dränering med lantbruksrör med koppling från dagvattenbrunn - ca 35 m.
Rensas vid utloppet - vitt plaströr. Utfört i slutet av -60 tal. (HE o TH)
e - Dräneringsslang - ca 40 m. Utfört i början av -70 tal. (TH)
f - Bro över öppet dike utförd med 12" cementrör, kopplad till 24" dagvattenbrunn som har vidare koppling med 12" cementrörledning över Senneby 4:8 och ut i öppet dike på Senneby 7:4.
Rensas vid utloppet på Senneby 7:4.
Rörbroläggningen utförd i slutet av -60 tal. (HE o TH)

nr 7a. Rudan: Areal ca 1,3 ha. Togs ur bruk i början av -50 tal.

Antal meter igenlagda diken = ca 750.

Antal meter dräneringsdiken = ca 1350.

Vattnets väg från Kista tar två olika riktningar:

1. Avrinningen från Landsvägsodlingen, Mellanodlingen och drygt halva Riegårde tar vägen ner till Kista havet och vidare ut i Södra kanalen.
2. Avrinningen från resterande arealer tar vägen över Senneby, vidare ner till Sidfjärden genom Granöströmmen och ut i Bagghusfjärden.

Dikeskostnaderna fördelades enligt nedan:

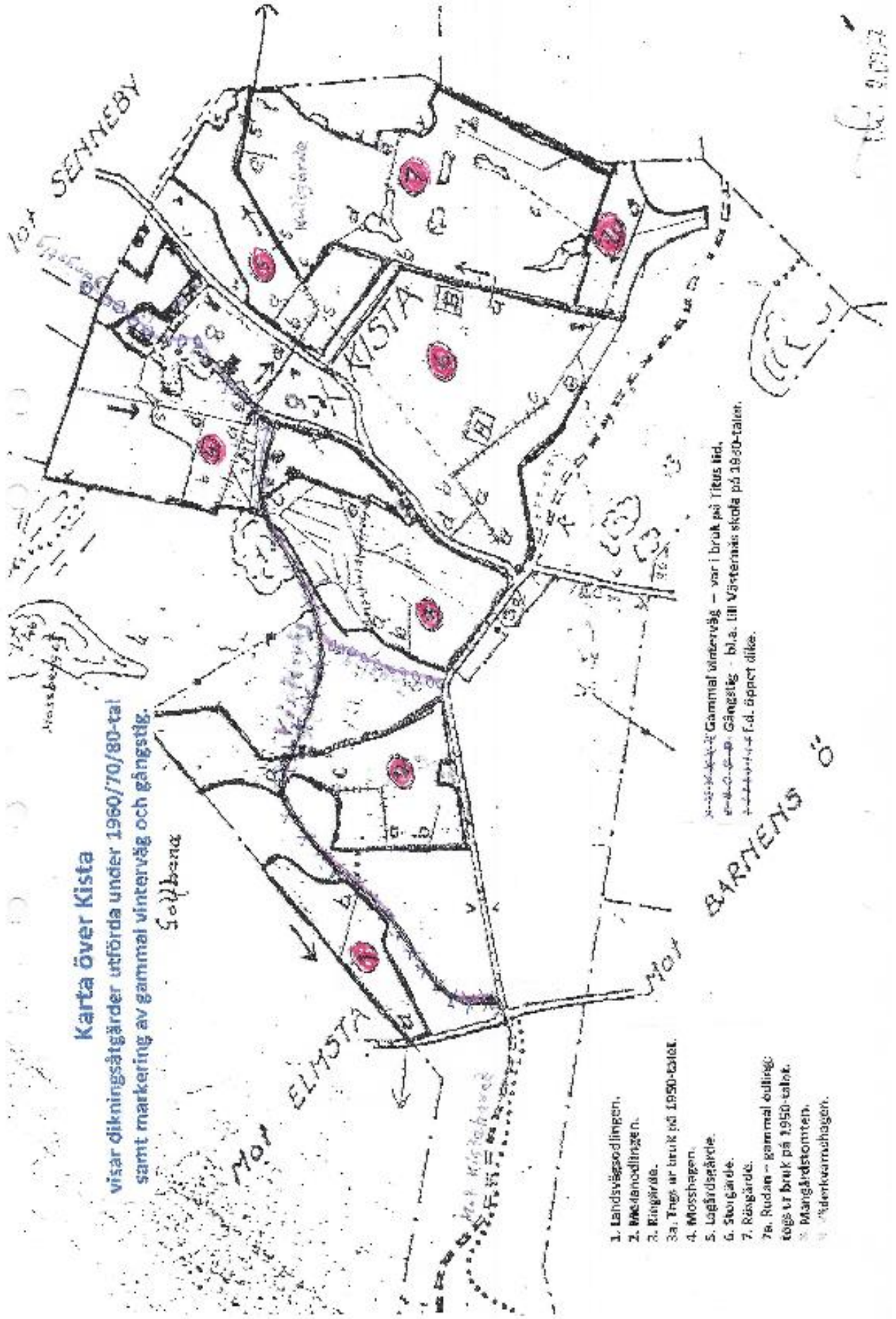
1. Avvägning och planering; endast materialkostnad. (AB)
2. Allt rörmaterial och plastslangar samt största delen grävningens kostnaden betalades av Hembygdsföreningen
3. Läggning av cementrör, plastslangar och stensilar samt mycket av igenfyllnad och all efterplanering bekostades av arrendatorn.

Förkortningar: HE - Henning Eugenius ordf 1961 - 70

AB - Albert Bengtsson " 1970 - 79

TH - Thure Herbertsson arrendator ~~1967-71~~ 1965-1990

Sammanställt januari 2007 av Thure Herbertsson

Karta över Kista

visar dikningsåtgärder utförda under 1960/70/80-tal samt markering av gammal vinterväg och gångstig.

Solfbenså

- 1. Landsvägsodlingen.
- 2. Invidodlingen.
- 3. Ringårde.
- 3a. Tings ut bruk på 1950-talet.
- 4. Mosshegen.
- 5. Lagårdsårgårde.
- 6. Storgårde.
- 7. Rångårde.
- 7a. Rudan - gammal odlingsföls ut bruk på 1950-talet.
- 8. Mangårdsstomten.
- 9. Vårskvarmuhagen.

----- Gammal vinterväg - var i bruk på 1950-tal.
 - - - - - Gångstig - bl.a. III Vårskvarms skola på 1930-talen.
 f.d. öppet dike.

16/1 1988

Slutord

Med ordf. Bengt Albert Bengtsson i

tacksamt minne!